

הגדרת המושג טוב ורע

טוב ורע הם מושגים יחסיים שקשה מאוד להגדירם. קשה למצוא דבר שכל כולו רע, וכך גם לגבי הטוב. ישנם מקרים רבים בהם נשאל אדם מה דעתו לגבי אירוע כלשהו והוא יגדיר אותו כרע, וכאשר נשאל אדם אחר לדעתו לגבי אותו האירוע בדיוק - הוא יגדיר אותו כטוב.

להמחשת הענין ניקח דוגמה ניטרלית של אוטובוס שהיה אמור לצאת בשעה מסוימת, אבל התעכב ויצא באיחור של חצי שעה. האם אירוע כזה יוגדר אצלנו כטוב או כרע? כמובן שהתשובות יהיו חלוקות. עבור אדם שהגיע בזמן ונאלץ להמתין חצי שעה זה דבר רע. אך לאדם שקם מאוחר באותו בוקר ובזכות איחור האוטובוס יכל לנסוע בו - הרי שעבורו האיחור הוא דבר טוב.

אם כן, השאלה העולה היא כיצד מגדירים רע וכיצד מגדירים טוב כאשר במקרה אחד שניהם קיימים?

ההלכה מגדירה טוב ורע לפי המציאות העכשווית. הרמב"ם (הלכות ברכות, פ"י ה"ז) פוסק לגבי אדם שאביו נפטר:

אמרו לו מת אביו וירשהו, אם יש עמו אחין מברך בתחלה דיין האמת ואחר כך הטוב והמטיב, ואם אין עמו אחים מברך שהחיינו...

לאדם זה ודאי אירע דבר רע ואכן הוא צריך לברך "ברוך דיין האמת". אך במקביל דורשת ממנו ההלכה לברך גם ברכת "שהחיינו" או "הטוב והמטיב" שהרי קרה לו גם דבר משמח - הוא זכה בירושה. ניתן לראות כאן שאי אפשר להגדיר את מקרה המוות כאירוע שכל כולו רע, שהרי יש בו גם מימד מסויים של טוב. אך גם לא ניתן להגדירו כטוב מוחלט שהרי יש בו מימד משמעותי של רע, ולכן קובעת ההלכה שיברך "דיין האמת" על החלק הרע שבעניין, ו"שהחיינו" על החלק הטוב. אנו מסתכלים על כל חלק בנפרד ודנים לגבי האם יש פה מציאות של רע או מציאות של טוב.

דוגמה נוספת לכך ניתן לראות בגמרא בברכות (ס' ע"א):

מברך על הרעה... היכי דמי? כגון דשקל בדקא בארעיה, אף על גב דטבא היא לדידיה, דמסקא ארעא שירטון ושבחא - השתא מיהא רעה היא. ועל הטובה...

היכי דמי? כגון דאשכח מציאה, אף על גב דרעה היא לדידיה, דאי שמע בה מלכא שקיל לה מיניה - השתא מיהא טובה היא.

שוב אנו רואים כי הגורם המגדיר מבחינה הלכתית אם הדבר טוב או רע הוא המציאות העכשווית, גם אם ברור שבעתיד הקרוב מציאות זו תתהפך.

הרמב"ם באגרותיו (חלק א' עמוד רס"ב במהדורת י. שילת) מסביר שהאדם הפרטי לא יכול לראות מציאות שכולה טוב, והרבה דברים נראים לו כרעים למרות שמצד האמת הם טובים, וזאת בניגוד לחכמה האלוקית שיכולה ליצור מציאות של טוב מאוד. ולכן אל לו לאדם להסתכל על המציאות בעיניו הפרטיות אלא לנסות לראות בכל דבר את המטרה הכללית בעולם ואז הוא יבין שכל מקרה שמגיע מאת ה' הוא טוב. וזו לשון הרמב"ם:

כבר הודעתוך שנפטרה הבת הקטנה, ה' יתעלה ישים מיתתה כפרה. בני, לא תתאבל ולא תתעצב לא על זכר ולא על נקבה. ה' יתעלה יודע ועד, והאמת מה שאומר, והוא שטוב עניני מין האדם אצל כל משכיל ולא אומר שהוא ענין טוב מוחלט, אלא שהוא היותר נאות ומעט הדאגה - שאין תחבולה בזאת המציאות המתקנת תיקון גדול, "טוב מאוד", כפי מה שגזרה חכמת בוראה, שיעיין האדם ויסתכל בטוב בעיני מציאות המינים, לא שיעיין ויסתכל בטוב עניני אישי הפרט...

האם ישנם דברים שהם רק טובים ודברים שהם רק רעים?

בפרק א' בספר בראשית אנו מוצאים שהקב"ה 'מחלק ציונים' לעבודת הבריהא שלו, ובכל יום הוא מסכם את הבריהא של אותו יום. הקב"ה עצמו מעיד על בריאת האור שהיא טובה - "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב", וכך הלאה לגבי שאר הימים, ובסיכום הבריהא כולה: "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד". הציון הסופי לבריהא כולה הוא "טוב מאוד" (לא מדובר במושגים של בית ספר יסודי בהם יש מעל "טוב מאוד" ציון "מצויין" או "מעולה", ונראה כי טוב מאוד היא הרמה הגבוהה ביותר של טוב שיכול להתקיים ועוד יוכח כך מהמדרשים בהמשך).

אם כן, ודאי שיש מושג של טוב מוחלט. בריאת העולם נעשתה כל כולה בצורה שהיא אך ורק טוב - "טוב מאוד", ומודגש שהטוב הוא מוחלט והוא הטוב ביותר שיכול להיות. כאשר אנו מנסים לדמיין דברים בעולם שהם רוע מוחלט אנו חושבים על גיהנום, מלאך המוות או ייסורים וכדו', אך המדרש (בראשית רבה ט) הופך את הדברים הרעים ביותר לדברים שכל כולם טוב:

רבי נחמן בר שמואל בר נחמן בשם רב שמואל בר נחמן אמר הנה טוב מאד זה יצר טוב והנה טוב מאד זה יצר רע. וכי יצר הרע טוב מאד אתמהא אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד ולא נשא ונתן וכן שלמה אומר כי היא קנאת איש מרעהו.

אמר רב הונא הנה טוב מאד זו מדת הטוב והנה טוב מאד זו מדת יסורין. וכי מדת יסורין טובה מאד אתמהא אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא וכן שלמה אומר ודרך חיים תוכחת מוסר אמרת צא וראה איזהו דרך מביאה את האדם לחיי העולם הבא הוי אומר זו מדת יסורין.

אמר רבי עירא הנה טוב מאד זו גן עדן והנה טוב מאד זו גיהנם. וכי גיהנם טוב מאוד אתמהא משל למלך שהיה לו פרדס והכניס לתוכו פועלים ובנה אוצר על פתחו אמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרדס יכנס לאוצרו וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרדס אל יכנס לאוצרו כך כל מי שהוא מסגל במצות ומעשים טובים הרי גן עדן וכל מי שאינו מסגל במצות ומעשים טובים הרי גיהנם.

אמר רבי שמואל בר יצחק הנה טוב מאד זה מלאך חיים והנה טוב מאד זה מלאך המות. וכי מלאך המות טוב מאד אתמהא אלא למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים והכניס לפניו תמחוי מלא כל טוב אמר כל שהוא אוכל ומברך את המלך יאכל ויערב לו וכל מי שהוא אוכל ואינו מברך את המלך יתז ראשו בסיף כך כל מי שהוא מסגל במצות ומעשים טובים הרי מלאך חיים וכל מי שאינו מסגל במצות ומעשים טובים הרי מלאך המות.

המדרש מחלק את הדברים הרעים הקיימים בעולם לשניים:

א. דברים שנראים לנו רעים אך מהותם האמיתית היא טובה. דוגמה לכך היא יצר הרע שנראה לנו כרע אך בלעדיו לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד ילדים, הרי שהוא כוח נצרך לעולם. וכך מוכח גם מהגמרא (יומא ס"ט ע"ב) המספרת שכאשר ניסו לבטל את יצר הרע לא מצאו ביום המחרת אפילו ביצה אחת. הרי שהוא דבר קיומי לעולם וממילא אי אפשר להגדירו ככוח רע.

ב. דברים שבמהותם האמיתית הם באמת רעים אך מטרתם היא לגרום לטוב וממילא גם הם נחשבים לדברים טובים. דוגמה לכך היא הגיהנום. אמנם הוא איננו מקום נעים והנשמה סובלת שם, אך הסיבה שהקב"ה יצר את הגיהנום

היא כדי שהאדם יפחד ממנו, ופחד זה יגרום לו להתנהג בצורה חיובית ואז יזכה להגיע לגן עדן.

גם במושגים שלנו אנו יכולים להבין את החילוקים הללו. האם האש היא דבר טוב או רע? אמנם האש שורפת ויכולה להרוס ואף להרוג, אך בעזרת אותה האש בדיוק ניתן לחמם, לבשל, להאיר ולראות. אם כן, לא ניתן להגדיר את האש כדבר שלילי, וודאי שהיא נחשבת לכח חיובי, אלא שאם לא שולטים בה כמו שצריך יכולים לקרות דברים שליליים. (אולי ניתן להציע מדד חדש להגדרת טוב ורע על ידי השאלה: האם עדיף היה שחכ זה לא היה קיים כלל, ואם התשובה היא שאכן עדיף בלעדיו - כנראה שהוא באמת שלילי).

הדוגמה של האש מתאימה להגדרה הראשונה של המדרש. את ההגדרה השנייה ניתן להבין על ידי הדוגמה של 'משטרה'. האם המשטרה היא דבר טוב או רע? מצד אחד המשטרה שמה אנשים בכלא ונותנת להם קנסות על עבירות שעשו, אבל הסיבה שהיא עושה את זה היא כדי שאנשים ינהגו בזהירות ויתנהגו בצורה טובה יותר, וממילא מטרת העונש היא לא על מנת שאדם יקבל אותו, אלא כדי להרתיע אותו ולגרום לו לבחור בדרך הטוב - אם כן זהו דבר שגורם לטוב וגם הוא יוגדר על פי המדרש כטוב.

יוצא על פי המדרש שאין בעולם דבר שהוא רע במהותו ואפילו יצר הרע, שהקב"ה עצמו קראו רע, איננו רע באמת אלא להיפך - הוא טוב מאוד.

גם הרמב"ן על הפסוק בבראשית (א, לא ד"ה 'והנה טוב מאוד') מביא את המדרש הנ"ל:

הוא הקיום כאשר פירשתי (לעיל פסוקים ד, י, יב). וטעם 'מאד' כטעם רבוי. והוסיף ביום הזה לאמר כן, בעבור שידבר בכלל וימצא רע בקצתו, ואמר כי טוב מאד, מאדו טוב. וזהו מאמרם בבראשית רבה והנה טוב מאד, והנה טוב זה מות. וכן הזכירו זה יצר הרע, וזו מדת פורענות.

ולזה גם נתכוין אונקלוס שאמר בכאן 'והא תקין לחדא'. **יאמר שהוא מתוקן הסדר מאד, כי הרע צריך בקיום הטוב**, כענין שנאמר לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים. ויש מפרשים, כי מפני מעלת האדם הוסיף בשבח היצירה בו כי הוא טוב מאד.

הרמב"ן מסביר שפירוש המילה 'מאד' היא רוב ובעצם הקב"ה מסכם את הבריאה ואומר שהרוב טוב, חוץ ממעט דברים שהם רע. אך גם הרע שנברא בעולם הוא חלק מהטוב והוא נצרך, שהרי הטוב והרע יחד יוצרים מציאות שלמה.

הפעם הראשונה בה מופיע המושג 'טוב ורע' בתורה הוא בספר בראשית (ב, ט):
 וַיִּצְמַח ה' אֱלֹקִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נֹחֵמָד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל, וְעֵץ הַחַיִּים
 בְּתוֹךְ הָגֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע.

הרי שהקב"ה עצמו מעיד שישנה בריאה מעורבת בעולם שיש בה גם מושג של טוב וגם מושג של רע.

בפעם השנייה אנו מוצאים את המושג 'טוב ורע' בדבריו של הנחש (בראשית ג, א - ה):
 וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עֵרוֹם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקִים. וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי
 אָמַר אֱלֹקִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הָגֶן. וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחֵשׁ מִפְּרִי עֵץ הָגֶן
 לֹאכֵל. וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הָגֶן אָמַר אֱלֹקִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ כִּי
 תִּמְתּוּן. וַיֹּאמֶר הַנָּחֵשׁ אֶל הָאִשָּׁה לֹא מוֹת תָּמֹתוּן. כִּי יָדַע אֱלֹקִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם
 מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹקִים יֹדְעֵי טוֹב וְרָע.

הרי שגם הנחש מעיד שהמושג טוב ורע קיים אצל הקב"ה, והביטוי של מושג זה קיים בעץ הדעת וכל האוכל ממנו יוכל להידמות לקב"ה ולהיות 'יודע טוב ורע'. היה אפשר אולי לטעון כי לא ניתן להסתמך על תיאור של הקב"ה הנאמר על ידי הנחש, שהרי הוא שקרי, אך המדרש (פירקא דרבינו הקדוש, בבא דשלשה טז) אומר: "שלשה אמרו אמת ואבדו מן העולם ואלו הן: נחש ומרגלים ודואג האדומי הבארותי", כלומר הנחש דיבר אמת.

סיכום ביניים: שאלנו האם ישנו דבר שכל כולו טוב או רע בעולם. מצאנו מציאות של טוב מוחלט ללא רע, אך לא הצלחנו עדיין למצוא מציאות של רע העומד בפני עצמו וכל מציאות של רע שראינו עד עכשיו תמיד הגיעה משולבת בצורה כלשהי יחד עם הטוב.

הרוע האמיתי

אומר הרמב"ן בבראשית (ב, ט):

והיפה בעיני, כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי אמת שפעולתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה. ופרי האילן הזה היה מוליד הרצון והחפץ שיבחרו אוכליו בדבר או בהפכו לטוב או לרע. ולכן נקרא "עץ הדעת טוב ורע", כי ה"דעת" יאמר בלשונו על הרצון, כלשונם לא שנו אלא שדעתו לחזור, ושדעתו לפנותו. ובלשון הכתוב מה אדם ותדעהו, תחפוץ ותרצה בו, ידעתך בשם, בחרתיך מכל האדם, וכן מאמר ברזילי האדע בין טוב לרע,

שאבד ממנו כח הרעיון, לא היה בוחר בדבר ולא קץ בו, והיה אוכל מבלי שיטעם ושומע מבלי שיתענג בשיר... והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין לאחרים, וזו מדה אלהית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה. ואפשר שנתכוון הכתוב לענין הזה כשאמר אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. ה'יושר' שיאחוז דרך אחת ישרה, וה'בקשה בחשבונות רבים' שיבקש לו מעשים משתנים בבחירה ממנו.

הרמב"ן מסביר שלפני האכילה מעץ הדעת לא היתה לאדם בחירה חופשית והוא היה כמו כל צבא השמים - שלא עושים דברים מתוך רצון אלא מתוך חובה. השמש לא זורחת ושוקעת כי היא רוצה וטוב לה לעשות זאת, אלא מפני שכך גזר עליה הקב"ה.

לאחר שהאדם אכל מעץ הדעת הוא קיבל את היכולת לבחור בין טוב לרע - "ופרי האילן הזה היה מוליד הרצון והחפץ שיבחרו אוכליו בדבר או בהפכו לטוב או לרע", כלומר - בחירה חופשית.

אם כן, מרגע זה ואילך גם אצל האדם יש טוב ורע שמעורבים זה בזה, וכדברי הרמב"ן (שם): "והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין לאחרים...". יש לאדם היכולת לעשות טוב ויש לו היכולת לעשות רע. ובאמת, מרגע זה ואילך יש אפשרות לנתק בין שניהם והאדם יכול ליצור בעולם רוע גמור. יש לאדם כוח לקחת דברים נייטרלים, חסרי משמעות של טוב או רע, ולהגדיר אותם כדבר טוב או כדבר רע. אדם יכול לקחת דבר סתמי כמו סכין ולהחליט האם לדקור מישהו ולקחת את חייו או להשתמש באותה סכין כדי לנתח מישהו ולהציל את חייו. פעולת מוות אומנם ניתן להגדיר כדבר טוב כמו שראינו, אך פעולת רצח אי אפשר להגדיר כדבר שיש בו מימד של טוב. (נטילת חיים של 'רודף' או פעולת הגנה עצמית נחשבת להרג חיובי אבל אז אנו לא מגדירים אותה כרצח. ההגדרה של רצח היא תמיד ביטוי לדבר שלילי).

וכך באמת מביא הרמב"ן במקרה של תובל קין בנו של למך. התורה אומרת (בראשית ד, כב):

וְצִלָּה גַם הוּא וְלָדָה אֶת תּוֹבֵל קַיִן לְטַשׁ כָּל חַרְשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרָזָל וְאַחֲזֵת תּוֹבֵל קַיִן נְעֻמָּה.

ואומר הרמב"ן (שם כג):

אבל הנראה בעיני, כי היה למך איש חכם מאד בכל מלאכת מחשבת, ולמד לבנו הבכור ענין המרעה כפי טבעי הבהמות, ולמד את השני חכמת הנגון, ולמד את השלישי לטוש ולעשות חרבות ורמחים וחניתות וכל כלי המלחמה. והיו נשיו מתפחדות שלא יענש, כי הביא החרב והרציחה בעולם, והנה הוא תופש מעשה אבותיו בידו, כי הוא בן המרצח הראשון, וברא משחית לחבל. והוא אמר להן אני לא הרגתי איש לפצעים ולא ילד לחבורות כאשר עשה קין, ולא יענישני השם, אבל ישמרני מן ההריגה יותר ממנו. והזכיר כן לומר, כי לא בחרב וחנית יכול אדם להרוג בפצעים וחבורות, שימית במיתה רעה יותר מן החרב, ואין החרב גורם הרציחה, ואין על העושו חטא.

נשות למך מאשימות אותו ברצח כי בנו יוצר כלי משחית. מסביר להן למך כי לא הברזל ממית אלא האדם. החרב היא כלי סתמי, היא אינה יכולה להרוג בכוחות עצמה, ורק אדם שיחליט להשתמש בה על מנת להרוג מישהו יהפוך אותה לכלי רצח. אי אפשר להאשים כלים ברצח אלא רק בני אדם.

יש באדם כוח לעשות טוב מוחלט ורע מוחלט. אין רוע שקיים בעולם מצד הקב"ה (וכך מופיע באריכות במורה נבוכים חלק שלישי י' - י"ב) כל הדברים בעולם הינם דברים טובים מצד עצמם שנראים לנו כרע או דברים רעים שמשמשים להביא את האדם לטוב. היחיד שיכול ליצור רע בעולם הוא האדם, שברגע שאכל מעץ הדעת הכניס לתוכו את שני הכוחות הללו ומעתה יש לו אפשרות לבחור כמו הקב"ה. אך יש לו גם את היכולת להפריד ביניהם וליצור דבר שכל כולו רע, בניגוד לקב"ה שלא עושה כך.

האכילה מעץ הדעת - טוב או רע?

ישנה קושיה חזקה מאוד על דברי הרמב"ן. הרמב"ן טוען שלפני האכילה מעץ הדעת, האדם היה פועל ועושה רק מה שצריך כמו שאר הבריאה (שמש, כוכבים וכו'), הרי שהבחירה והאפשרות לעשות רע לא היו קיימים אצלו. אם כן מה גרם לו לעבור על הציווי המפורש של "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו"?

אולי ניתן לדייק בדברי הרמב"ן ולומר שכאשר אכל האדם מעץ הדעת הוא היה בטוח שהוא עושה דבר חיובי.

כאשר אנו קוראים את הפרשייה אנו יוצאים מנקודת הנחה שכל מה שאסור הוא בהכרח רע. ולכן כאשר הקב"ה אמר לאדם לא לאכול מהעץ, הוא התכוון שאכילה מהעץ היא דבר רע ולכן אסור לעשות אותה. אך מדברי הרמב"ן נראה שישנה מעלה גדולה מאוד באכילה מהעץ.

וכך כותב הרמב"ן (בראשית ב, ט):

והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין לאחרים, וזו **מדה אלהית מצד אחד**, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה.

הרי הנחש אמר שמי שאוכל מהעץ יהיה כמו הקב"ה. ובאמת יש צד אלוקי בעץ הדעת - כמו שהקב"ה עושה בעולם דברים מבחירה, גם לאדם יש כוח לבחור. אומנם יש בזה סכנה גדולה כי מי שיכול לבחור ולהתלבט בין רע לטוב יכול לפעמים גם לטעות, אך דבר זה לא מבטל את המעלה הגדולה שיש בעצם האפשרות לבחור. לו יצוייר מצב שהאדם תמיד יבחר נכון, הרי שמעלתו גבוהה הרבה יותר מאשר אם היה עושה את המעשה הנכון כל חייו ללא יכולת התלבטות.

דוגמה לכך ניתן לראות בשני אנשים שלא מעשנים כבר עשרים שנה. האחד בן עשרים ומעולם לא עישן והשני בן שישים והיה מכור לסיגריות במשך עשרים שנה. בפועל שניהם עושים את המעשה הנכון היום. אבל לראשון פשוט מה עליו לעשות, ואין לו התמודדות יומיומית עם הרצון והחשק לעשן, לעומת השני שנלחם בעצמו כל יום ומצליח להתגבר על הדחפים. בודאי שמעלתו והתמדתו של השני גדולים לאין ערוך מאלו של הראשון.

כך אולי חשב אדם הראשון - אמת שהקב"ה אסר עלי לאכול מן העץ, אבל לא בגלל שהאכילה מן העץ היא דבר רע, אלא בגלל שהקב"ה רוצה להקל עלי בחיים. אם כן, אכילה מן העץ תיתן לי יכולת בחירה ואם אעמוד בניסיונות ואקבל החלטות נכונות - הרי שמעלתי תהיה גדולה יותר מעכשיו. ובאמת מתוך הסתכלות כזו אכילה מעץ הדעת היא דבר טוב.

ניתן למצוא הוכחה נוספת לגישה זו מהסתכלות בפסוקים בהמשך הפרשה. כאשר הקב"ה כועס על האדם ומעניש אותו על כך שאכל, העונש הוא לא רק על האכילה עצמה אלא "הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֲכַל מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ" (בראשית ג, יא). העונש מגיע על כך שהאדם עבר על ציווי הקב"ה, אבל לא ברור מכאן שהפעולה עצמה היתה שלילית. וכך גם כאשר הקב"ה חוזר ומפרט את העונש הוא פונה אל האדם ומסביר לו בעקבות מה הוא מקבל את העונש: "וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר

לא תֵאכַל מִמְנוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבוּרָךְ... (שם יז). לשם מה חוזר הקב"ה ומזכיר כל הזמן שזה העץ שהוא ציווה לא לאכול ממנו? ידוע טוב מאוד באיזה עץ מדובר והיה מספיק לכתוב "כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ, ארורה האדמה...". נראה גם פה שהקב"ה מדגיש שהעונש נובע מאי הציות לדבריו ולא דווקא בגלל עצם מעשה האכילה.

סיכום

האם יש רוע בעולם? מסביר הרמב"ן שמצד הקב"ה אין שום דבר רע (למרות שודאי יש לקב"ה את היכולת ליצור רע מוחלט), וכאשר אנו מרגישים רוע בעולם ישנן שתי אפשרויות: לפנינו דבר טוב שרק נדמה לנו כרע או שלפנינו דבר רע שמטרתו לטוב.

האפשרות לרוע בעולם החלה מרגע שאדם וחווה אכלו מעץ הדעת. כעת הם יכולים לבחור בין טוב לרע ויש להם את האפשרות לנתק אותם אחד מהשני וליצור רק רע.